

بررسی عملکرد ائتلاف آمریکایی مبارزه با داعش

امیرحامد آزاد¹

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال نوزدهم، شماره 3، پیاپی 75، پاییز 1397؛ صفحات 131-161

تاریخ دریافت: 1397/08/15

تاریخ پذیرش نهایی: 1397/08/30

چکیده

داعش در سال 2014 موفق شد حول مرکز ثقل ایدئولوژی، در چارچوب موسوم به خلافت، برای اولین بار مراکز ثقل فیزیکی در عراق و سوریه تأسیس و ساختار کارگزاری متناسب به دولت اسلامی را در مناطق تحت سیطره این سیستم راه اندازی کند. این روند با درخواست کمک دولت عراق از شورای امنیت به شکل گیری دوباره یک ائتلاف بین المللی برای مبارزه با داعش ختم شد. بر این اساس مقاله پیش رو در تلاش است ضمن بررسی اهداف و مأموریت های ائتلاف به این سؤال پاسخ دهد که این نهاد در روند دستیابی به اهداف تعیین شده به چه سطحی از موفقیت دست یافته است. در عین حال این مقاله بر این فرضیه استوار است که ائتلاف با تأثیرپذیری از متغیرهای محلی به اهداف تعیین شده در نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش دست یافته، اما قادر به جلوگیری از تکرار چرخه احیای آنها نبوده است.

این مقاله با استفاده از روش تجزیه و تحلیل روند به بررسی عملکرد ائتلاف خواهد پرداخت و در این فرایند تمرکز بر کشف روندها برای پیش بینی آینده از روی قرائن و شواهد تاریخی و تغییرات داده ها پیرامون عملکرد بازیگران ذی نفع است. هدف از این پژوهش سنجش کارایی سیاست گذاری ها و نمایان کردن مشکلات در حال ایجاد پیرامون موضوع پژوهش است.

واژگان کلیدی

داعش، مرکز ثقل، ائتلاف، منابع قدرت، جنگ ترکیبی

1. دکتری روابط بین الملل، مسئول کارگروه مطالعات ویژه مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه سازان نور

چالش با شبکه داعش یک پدیده 15 ساله است که پس از سرنگونی رژیم بعث و ایجاد خلأ قدرت در عراق شکل گرفت. طی سال‌های اشغال عراق، دولت اسلامی عراق دعوت از مسلمانان جهان برای مهاجرت به این کشور در راستای جهاد با کفار و مشرکین و اقامه خلافت اسلامی را در دستور کار قرار داده بود و با ایجاد یک شبکه وسیع در سوریه نیروی انسانی، سلاح و تدارکات را به خاک عراق منتقل می‌کرد و به تدریج ایدئولوژی را به عنوان مرکز ثقل قدرت اصلی سازمان در هر دو کشور گسترش داد. ارتش، نیروهای امنیتی عراق و صحوات (شوراهای بیداری قبایل) 24 عملیات بزرگ مشترک با نیروهای ائتلاف تا پایان سال 2010 برگزار کردند که هدف از آنها پاکسازی کشور از دولت اسلامی عراق بود؛ اما در سال 2011 خروج آمریکا از عراق و آغاز بحران در سوریه، خلأ قدرت جدیدی ایجاد کرد که نتیجه آن بازسازی دوباره شبکه دولت اسلامی و توسعه آن به سوریه بود.

داعش در سال 2014 موفق شد حول مرکز ثقل ایدئولوژی، در چارچوب موسوم به خلافت، برای اولین بار مراکز ثقل فیزیکی در عراق و سوریه تأسیس و ساختار کارگزاری منتسب به دولت اسلامی را در مناطق تحت سیطره این سیستم راه‌اندازی کند. این روند با درخواست کمک دولت عراق از شورای امنیت به شکل‌گیری دوباره یک ائتلاف بین‌المللی برای مبارزه با داعش ختم شد. روز 19 دسامبر 2018 کاخ سفید با انتشار یک توثیق از شکست داعش و آغاز روند بازگشت همه نیروهای آمریکا از سوریه و بخشی از نیروهای مستقر در افغانستان خبر داد. در ادامه این روند دونالد ترامپ نیز روز 26 دسامبر 2018 طی بازدید غیرمنتظره از نیروهای آمریکا در پایگاه عین‌الاسد عراق به خروج بخشی از نیروهای آمریکا از عراق اشاره کرد.

بر این اساس مقاله پیش رو در تلاش است ضمن بررسی اهداف و

مأموریت‌های ائتلاف به این سؤال پاسخ دهد که این نهاد در روند دستیابی به اهداف تعیین شده به چه سطحی از موفقیت دست یافته است. در عین حال این مقاله بر این فرضیه استوار است که ائتلاف با تأثیرپذیری از متغیرهای محلی به اهداف تعیین شده در نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش دست یافته، اما قادر به جلوگیری از تکرار چرخه احیای آنها نبوده است.

این مقاله با استفاده از روش تجزیه و تحلیل روند¹ به بررسی عملکرد ائتلاف خواهد پرداخت و در این فرایند تمرکز بر کشف روندها برای پیش‌بینی آینده از روی قرائن و شواهد تاریخی و تغییرات داده‌ها پیرامون عملکرد بازیگران ذی‌نفع است. هدف از این پژوهش سنجش کارایی سیاست‌گذاری‌ها و نمایان کردن مشکلات در حال ایجاد، پیرامون موضوع پژوهش است.

1. رهیافت نظری

مرکز ثقل یکی از مفاهیم نظری چالش‌برانگیز در ادبیات نظامی و در عین حال ستون پایه تنظیم استراتژی در ستاد فرماندهی ارتش ایالات متحده است. این مفهوم در همه متون معطوف شناخت محیط و دشمن و منابع قدرت آن یکی از ارکان مهم شناختی و مبنای تحلیل و ترسیم شیوه‌های مواجهه با دشمن و وارد کردن ضربات مهلک به آن را به خود اختصاص داده است (Headquarters Department of the Army, 2014: 7). اتکا به این چارچوب نظری برای تحلیل شواهد عینی از این منظر اهمیت دارد که آمریکا به عنوان فرمانده ائتلاف عملیات عزم ذاتی مفهوم مرکز ثقل را مبنای ترسیم استراتژی مبارزه با داعش قرار داد.

کارل وُن کلاوزویتز،² شارح اولیه نظریه «مرکز ثقل»،³ این مفهوم را این‌طور

1. Trend Analysis

2. Carl von Clausewitz

3. Center of Gravity: COG

تعریف می‌کند: «شبکه‌ای از قدرت و حرکت در جنگ که همه چیز در چارچوب آن به هم وابسته هستند و همه نیروی ما به عنوان یک نقطه معارض باید معطوف آن باشد» (Lewis, 2014: 16).

هیچ‌یک از نسخه‌های اصلاح‌شده نظریه مرکز ثقل جایگاهی برای ایدئولوژی در نظر نگرفته‌اند و همه قرائت‌های موجود از این نظریه نگاهی مادی به این مفهوم دارند. بر این اساس همه دیدگاه‌های موجود درباره محوریت «منابع قدرت»، در مرکز ثقل اشتراک نظر دارند و این منابع را متشکل از ابزارهای چهارگانه ملی اعمال قدرت (نظامی، دیپلماتیک، اطلاعاتی و اقتصادی) قلمداد می‌کنند که در قلمروهای چندگانه زمینی، هوایی، دریایی، فضایی و سایبری فعال هستند (Potter, 2013: 7).

یکی از ویژگی‌های فیزیکی منبعث از مفهوم قدرت در مرکز ثقل، قابلیت‌ها یا توانایی‌هاست که حتی در صورت بی‌نظمی در مرکز ثقل و بدون شکل بودن این پدیده، همواره منسجم و قابل تشخیص هستند. بر همین اساس اقدام اثرگذار علیه مرکز ثقل مستلزم شناسایی توانایی‌های مهم در آن است که قدرت فیزیکی در سیستم را به سمت نبرد هدایت می‌کند (Rueschhoff and Dunne, 2011: 2).

در بعد نظری، بهره‌برداری از آسیب‌پذیری‌های مهم، تهیه نیازمندی‌های مهم برای دستیابی به توانایی‌های مهم در مرکز ثقل را امکان‌ناپذیر می‌سازد. بنابراین اخلال در توانایی‌های مهم می‌تواند در نهایت سیستم طرف تخاصم را به سمت نابودی کامل هدایت کند. بر همین اساس برنامه‌ریزان دکترین نظامی تلاش دارند به واسطه به کارگیری یک الگوی غیرمعمول، آسیب‌پذیری‌های بالقوه و بالفعل در مرکز ثقل قدرت دشمن را شناسایی و همچنین تعیین کنند که کدام‌یک از آنها حیاتی و مهم هستند. از این منظر ستاد برنامه‌ریزی مشترک برای همه نیروهای زیرمجموعه ارتش چنین استدلال می‌کند که به کارگیری الگوی غیرمعمول، به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا نحوه جنگ طرف تخاصم را تحلیل و توانایی‌ها،

نیازمندی‌ها و آسیب‌پذیری‌های مهم در مرکز ثقل قدرت آن را تعیین کنند (Strange, 1993: 3).

مدل غیرمعمول با تمرکز بر ارتباط داخل مرکز ثقل و آسیب‌پذیری‌های مهم درونی آن، به برنامه‌ریزان برای شناسایی عوامل مهم و هدف قرار دادن آنها کمک می‌کند و در عین حال به برنامه‌ریزان عملیاتی در اندازه‌گیری و توصیف محیط عملیاتی سیستم‌های دشمن یاری می‌دهد. آماده‌سازی اطلاعاتی میدان نبرد (IPB)¹ در این دکتترین، با عنوان «متغیرهای عملیاتی» تعریف می‌شود که شامل جنبه‌های نظامی و غیر نظامی محیط عملیاتی است. این جنبه‌ها دربرگیرنده 8 عنصر مرتبط به یکدیگرند که به اختصار از آنها با عنوان PMESII-PT² یاد می‌شود. این عناصر هشت‌گانه شامل عوامل سیاسی، نظامی، اقتصادی، اطلاعات، زیرساخت، فیزیکی، محیط و زمان است که هریک از آنها یک مرکز ثقل جداگانه قلمداد می‌شوند. با این وصف مدل غیرمعمول برای برنامه‌ریزان عملیاتی با تجویز رهیافت‌های مستقیم و غیرمستقیم، چگونگی مؤثرترین حمله به «مرکز ثقل درست» را تعیین می‌کند که کاملاً از ویژگی فیزیکی برخوردار است (Headquarters Department of the Army, 2012: 1-2).

1. Intelligence Preparation of the Battlefield

2. Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical, Environment, Time

جدول 1- مفاهیم و تعاریف مرکز ثقل

منابعی از قدرت که توانایی ذهنی یا فیزیکی، آزادی عمل یا توانایی اقدام در آینده را فراهم می‌سازند.	مرکز ثقل ¹
روشی که فرماندهی بر اساس آن، با به کارگیری نیروی رزمی مستقیم به مرکز ثقل یا قدرت اصلی دشمن حمله می‌کند.	رهیافت مستقیم ²
روشی که فرماندهی بر اساس آن، با به کارگیری نیروی رزمی مستقیم به مجموعه‌ای از نقاط سرنوشت‌ساز که دشمن از اعمال قدرت بر آن (پاسخگویی متقابل) اجتناب دارد، حمله می‌کند.	رهیافت غیر مستقیم ³
یک عامل ضروری که به مرکز ثقل، توانایی انجام وظیفه می‌دهد و برای دستیابی به اهداف تعیین شده یا فرضی حیاتی است.	توانایی‌های مهم ⁴
یک شرط، منبع و مفهوم ضروری برای عملیاتی‌سازی تمام‌عیار توانایی‌های مهم	نیازمندی‌های مهم ⁵
یک جنبه از نیازمندی‌های ضروری که یک حمله مستقیم یا غیرمستقیم را در دستیابی به نتایج عمده و مهم، دچار نقص یا آسیب‌پذیری می‌کند.	آسیب‌پذیری‌های مهم ⁶

(Headquarters Department of the Army, 2013: 2)

2. اهداف و مأموریت‌های ائتلاف عملیات عزم ذاتی

شب 11 ژوئن 2014 کنترل موصل و بخش‌های زیادی از استان‌های نینوا، انبار و دیالی از اختیار دولت مرکزی عراق خارج شد و داعش سازمان کارگزاری موسوم به «خلافت» را در این محدوده و نقاط تحت کنترل خود در سوریه با عنوان «دولت اسلامی» بنا نهاد. با گذشت کمی بیش از یک ماه و در شرایطی که سازمان رزم یک‌چهارم نیروهای امنیتی فروپاشیده بود،⁷ دولت عراق به واسطه نامه

1. Center of Gravity

2. Direct Approach

3. Indirect Approach

4. Critical Capability

5. Critical Requirement

6. Critical Vulnerability

7. قبل از سقوط موصل، استعداد ارتش و نیروهای امنیتی عراق شامل 100 تیپ از ارتش، پلیس فدرال، نیروهای ویژه و مرزبانی بود که دست‌کم دو هزار نفر استعداد هر یک از آنها بود. در فاصله روز دهم تا یازدهم ژوئن 2014، عملاً ساختار و سازمان رزم 19 تیپ از ارتش و 6 تیپ از نیروهای پلیس

هوشیار زیباری، وزیر امور خارجه وقت، به شورای امنیت سازمان ملل در 25 ژوئیه 2014، ضمن تشریح وضعیت کشور، از این نهاد و سایر کشورها برای مبارزه با داعش درخواست کمک کرد. این درخواست در روز سوم سپتامبر 2014 به شکل گیری ائتلاف بین المللی با نام عزم یا راه حل ذاتی به رهبری ایالات متحده انجامید. این اقدام استقبال و قدردانی دولت عراق را به دنبال داشت که توسط ابراهیم جعفری، وزیر خارجه جایگزین زیباری، طی نامه 22 سپتامبر 2014 به شورای امنیت تسلیم شد (United Nations (S/2014/440 & 691), 2014: 1-3).

ائتلاف بین المللی از آگوست 2014 عملیات علیه داعش در خاک عراق را آغاز کرد و 50 روز بعد با ارائه دکترین ناتوانی دولت سوریه، به رغم مخالفت حاکمیت این کشور، به طور یکجانبه عملیات علیه داعش در خاک سوریه را نیز آغاز کرد. بر این اساس سامانتا پاور، نماینده آمریکا در سازمان ملل، روز 23 سپتامبر 2014 با استناد به پیوست های S/2014/691 و S/2014/440 که استمداد رسمی دولت عراق از شورای امنیت و سایر کشورها برای مبارزه با داعش مطرح شده بود، به ناتوانی رژیم سوریه برای مبارزه مؤثر با داعش و پناهگاه های امن این گروه اشاره و تصریح کرد که ایالات متحده حملات خود علیه داعش و گروه خراسان (القاعده) در سوریه را که منافع آمریکا را در سراسر جهان تهدید می کند، آغاز می کند (United Nations (S/2014/695), 2014:1-2).

جان کری، وزیر وقت امور خارجه آمریکا، روز سوم دسامبر 2014 در خلال نشست ناتو که در بروکسل برگزار شده بود، پنج مأموریت کلان برای ائتلاف تعریف کرد:

فدرال فروپاشید که معادل یک چهارم استعداد کل نیروهای امنیتی عراق و شامل 50 هزار نیروی آموزش دیده بود. از این تعداد 14 تیپ به طور کامل ناپدید شدند. استعداد فروپاشیده شامل نیروهای جمعی لشکرهای دوم و سوم ارتش عراق در نینوا و لشکر سوم پلیس فدرال عراق در موصل بود. لشکر دوازدهم در کرکوک و پنج تیپ ارتش در جنوب که در مرز سوریه مستقر بودند کاملاً مضمحل شدند. در این میان چهار مرکز فرماندهی از ارتش و یک مرکز فرماندهی از پلیس فدرال و مقر فرماندهی عملیات نینوا که در سطح یک سپاه بود به طور کامل نابود شدند (Knights, 2016: 22).

1. حمایت نظامی از شرکا؛
 2. گُند کردن روند پیوستن جنگجویان خارجی؛
 3. توقف تأمین بودجه داعش؛
 4. ارسال فوری کمک‌های انسان‌دوستانه به منطقه؛
 5. معرفی ماهیت واقعی داعش (The Global Coalition to Counter ISIL, 2014).
- از سوی دیگر وزارت دفاع آمریکا با تأکید بر اینکه مرکز ثقل اصلی داعش ایدئولوژی است، تصریح کرد که اقدامات نظامی تنها راه‌حل نابودی داعش نیست.¹ با وجود این، ائتلاف عملیات عزم ذاتی در بُعد عملیاتی نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش را به عنوان اهداف اصلی خود معرفی کرد. وزارت دفاع آمریکا موصل و رقه را به عنوان مصادیق دو مرکز ثقل فیزیکی داعش اعلام کرد که از مبدأ آنها برای عملیات علیه منافع غرب و ایالات متحده در سراسر جهان برنامه‌ریزی می‌شود. بر همین اساس پنتاگون به عنوان فرمانده عملیات عزم ذاتی یک استراتژی دوستونی برای دستیابی به هدف تعیین‌شده تعریف کرد:
1. قطع ارتباط موصل و رقه به واسطه محاصره؛
 2. خارج کردن کنترل موصل و رقه از دست داعش با حمله مستقیم
- (U.S Department of Defence, 2016).

1. جان کربی، سخنگوی وزارت دفاع آمریکا، روز 12 سپتامبر 2014 با تأکید بر این منطق تصریح کرده بود که داعش نیرو و مشروعیت خود را از ایدئولوژی کسب می‌کند و به همین دلیل اقدامات نظامی تنها راه‌حل برای نابودی داعش نیست. در مقابل این استدلال جان کربی با این سؤال روبه‌رو شد که اگر ائتلاف کاری برای نابودی مرکز ثقل داعش (ایدئولوژی) انجام نمی‌دهد، پس چگونه اعمال قدرت می‌کند و چه نقشی ایفا می‌کند؟ جان کربی در پاسخ به این سؤال نقش ائتلاف را تضعیف توانایی‌های داعش دانست (U.S Department of Defence, 2014).

شکل 1- الگوریتم مأموریت‌های معطوف اهداف ائتلاف عملیات عزم ذاتی

3. ترتیبات انجام مأموریت عملیات عزم ذاتی

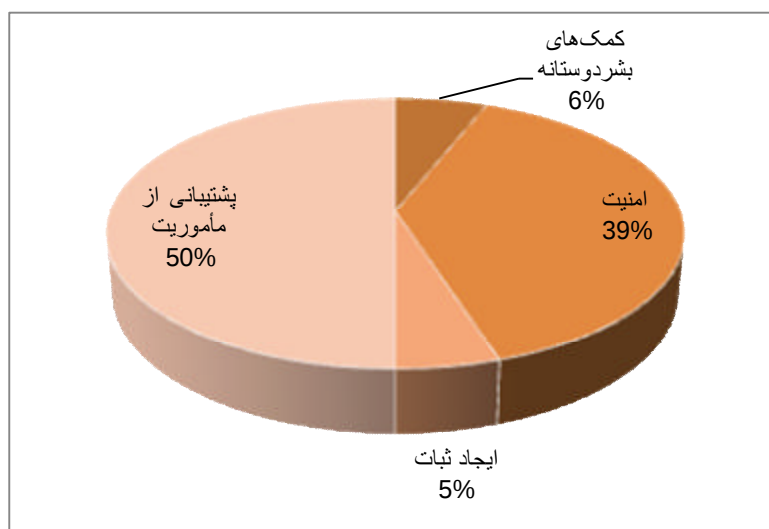
وزارت دفاع آمریکا به عنوان فرمانده عملیات عزم ذاتی بر اجرای مأموریت حمایت و تقویت شرکا متمرکز شد و بر همین اساس بخش عملیات‌های احتمالی برون‌مرزی دفتر بازرسی کل ایالات متحده¹ مأموریت‌های پنج‌گانه دیگری برای ائتلاف تعریف و این نهاد را موظف کرده بود تا سال 2019 بر اجرای آنها پای‌بند باشد (Operations Inherent Resolve Report to Congress (12), 2018: 82-90).

1. OIG- OFFICE OF INSPECTOR GENERAL

جدول 2- محورهای استراتژیک مأموریت ائتلاف عزم ذاتی در عراق و سوریه

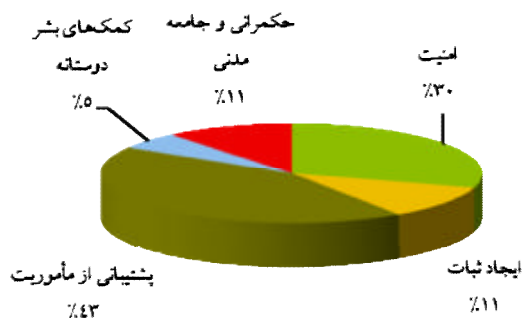
محورهای استراتژیک	شرح
امنیت	شکست داعش به واسطه آموزش، مشاوره و کمک به معارضین منتخب سوری و هدایت عملیات‌های ضد تروریستی
حکمرانی و جامعه مدنی	تمرکز بر توانایی دولت میزبان در همه سطوح برای نمایندگی اتباع و ارائه خدمات به آنان
ایجاد ثبات	تمرکز بر توانمندسازی افرادی که تحت تأثیر عملیات‌های احتمالی برون مرزی قرار گرفته‌اند، این روند شامل بازگرداندن یا حفظ آنان در خانه‌هایشان با ایجاد چشم‌انداز تأمین امنیت اولیه، ایجاد دولت و ارائه خدمات عمومی است.
پشتیبانی مأموریت	تمرکز بر تلاش‌های اداری، لجستیک و مدیریتی که ایالات متحده را قادر به فرماندهی عملیات‌های نظامی، تقویت کشور میزبان و ارائه کمک‌های بشردوستانه به مردم محلی می‌کند.
ارائه کمک‌های بشردوستانه	تمرکز بر ارائه کمک‌های نجات‌بخش (حفظ حیات)، تسکین‌دهنده مصائب، حفظ کرامت انسانی در طول جنگ و پس از آن، جلوگیری از بروز بحران‌ها و ایجاد قدرت مقابله با آنها

(Operations Inherent Resolve Report to Congress (12), 2017: 8-9)

نمودار 1- توزیع تناسب مأموریت‌های جاری ائتلاف در سوریه

(Operations Inherent Resolve Report to Congress (12), 2017: 82)

نمودار 2- توزیع تناسب مأموریت‌های برنامه‌ریزی‌شده ائتلاف در سوریه
(Operations Inherent Resolve Report to Congress (12), 2017: 90)

ائتلاف عزم ذاتی از روز هشتم آگوست 2014 عملیات برای ضربه به مراکز ثقل فیزیکی داعش در عراق را آغاز کرد. این روند از روز 19 سپتامبر 2014 در سوریه آغاز شد. براساس اعلام پنتاگون، ائتلاف روزانه 27,5 میلیون دلار در راستای انجام مأموریت در عراق و سوریه هزینه کرده که جزئیات آن به شرح زیر است:

جدول 3- تفکیک هزینه‌های نیروهای ائتلاف در مبارزه با داعش¹

نسبت هزینه‌ها	متوسط هزینه کل (1058 روز عملیات در عراق و سوریه)	از 20 سپتامبر 2014 تا 30 ژوئن 2017 (1015 روز عملیات مشترک در عراق و سوریه)	از 8 اگوست تا 19 سپتامبر 2014 (43 روز قبل از آغاز عملیات در سوریه)	هزینه روزانه (میلیون دلار)
بر اساس هزینه				
37%	5,1	5,1	3,7	روند پروازهای روزانه
0%	0,0	0,0	0,2	روند نقل و انتقال روزانه
22%	3,1	3,2	0,7	مهمات
40%	5,4	5,6	1,1	مأموریت پشتیبانی
100%	13,6	13,9	5,6	مجموع
بر اساس خدمات				
19%	2,6	2,7	0,3	ارتش
12%	1,6	1,6	1,9	نیروی دریایی
61%	8,3	8,6	2,5	نیروی هوایی
7%	1,0	1,0	0,8	فرماندهی عملیات ویژه
100%	13,6	13,9	5,6	مجموع
بر اساس دسته‌بندی				
18%	2,5	2,6	0,1	پشتیبانی لجستیک
20%	2,7	2,8	0,6	پشتیبانی عملیاتی
1%	0,1	0,1	0,3	اطلاعات، مراقبت و شناسایی
37%	5,1	5,1	3,8	نرخ عملیات
1%	0,1	0,2	0,0	دستمزد
22%	3,1	3,2	0,7	مهمات
100%	13,6	13,9	5,6	مجموع

(Operation Inherent Resolve (Cost Update), 2017)

ذیل برنامه آموزش و تجهیز نیروهای عراقی، آموزش نیروهای ارتش و پلیس در عراق نیز در دستور کار ائتلاف قرار گرفت. در این راستا مستشاران 15 کشور عضو ائتلاف بین‌المللی کار آموزش نیروهای رسمی عراق را در پنج اردوگاه آغاز

1. عملیات عزم ذاتی از 30 ژوئن 2017 هزینه‌های جاری این نهاد در عراق و سوریه را به‌روزرسانی نکرده است.

کردند (CJTf-OIR PAO, 2015). علاوه بر ائتلاف، ناتو نیز به شکل بسیار محدود و تخصصی، در آموزش نیروهای عراقی مشارکت داشته است.¹ بررسی آمار منتشرشده از سوی ائتلاف نشان می‌دهد که به طور متوسط در هر هفته، 200 نیروی عراقی از پنج پایگاه آموزشی راهی یگان‌های خدمتی خود شده‌اند که با آمار اعلام‌شده توسط ژنرال دانفورد، رئیس وقت ستاد ارتش آمریکا نیز هم‌خوانی دارد. دانفورد روز 21 آوریل 2016 اعلام کرده بود که در هر ماه به طور میانگین 800 نیروی عراقی توسط 415 آموزش‌دهنده ائتلاف تعلیم می‌بینند که به ترتیب شامل 300 اسپانیایی، 80 بریتانیایی و 35 مستشار آمریکایی از سطوح تفنگدار تا ژنرال هستند (United States Central Command, 2016).

جدول 4- نام پایگاه‌ها و کشورهای آموزش‌دهنده نیروهای عراقی

اربیل	فنلاند، انگلیس، آلمان، مجارستان، ایتالیا، هلند، نروژ
الاسد	دانمارک
تاجی	استرالیا، نیوزلند، اسپانیا، انگلیس، آمریکا
بسمایا	اسپانیا، انگلیس، پرتغال، آمریکا
بغداد	استرالیا، بلژیک، اسپانیا، فرانسه، ایتالیا، هلند، نروژ، آمریکا

(CJTf-OIR PAO, 2015)

1. ناتو در ژوئیه 2015 با درخواست دولت عراق کمک‌های محدود و تخصصی را با هدف ایجاد ظرفیت‌های دفاعی به منظور کمک به تعدادی از زمینه‌های دارای اولویت آغاز کرد. این کمک‌ها شامل آموزش مقابله با دستگاه‌های انفجاری دست‌ساز، مواد منفجره، مواد مخدر، اصلاح بخش امنیتی، نظامی پزشکی و برنامه ریزی نظامی مدنی بود. 350 نیروی منتخب عراقی از آوریل تا نوامبر 2016 در عمان، پایتخت اردن، آموزش دیدند. این دور از آموزش‌های تخصصی از پنجم فوریه 2017 با حضور 30 افسر عراقی ادامه یافت (NATO, 2017).

جدول 5- استعداد نیروهای آموزش دیده توسط ائتلاف در عراق و یگان‌های متبوع

یگان	تعداد نیروی آموزش دیده از ژانویه 2015	تعداد نیروی آموزش دیده در سه ماه چهارم 2018
ارتش	6,393	5,516
نیروی هوایی	اطلاعات متعلق به دفتر همکاری‌های امنیتی در عراق (وزارت خارجه و دفاع آمریکا (OSC-I) ¹	
سرویس مبارزه با تروریسم	19,984	881
گارد مرزی	10,043	1,194
نیروهای عشایر	11,197	-
پلیس فدرال	6,769	1,123
پلیس محلی	20,807	2,063
نیروهای ویژه	6,201	1,419
دستیار مهمات انفجاری	اطلاعات متعلق به طرف عراقی	
پیشمرگ	31,736	867

(Operation Inherent Resolve Report to Congress, 2018: 27)

جدول 6- بودجه ائتلاف برای کمک‌های انسان‌دوستانه در عراق طی سال‌های مالی 2015 تا 2018 (میلیون دلار)

نهاد متولی	متعهد به پرداخت	پرداخت شده
دفتر کمک به فجایع خارجی (OFDA) ²	778,7	567,1
غذا برای صلح (FFP) ³	178,3	160,0
دفتر جمعیت، پناهندگان و مهاجرت (PRM) ⁴	962	868,4
مجموع	1,919,0	1,595,5

(Operation Inherent Resolve Report to Congress, 2018: 37)

ائتلاف عزم ذاتی به دلیل همکاری نکردن با دولت مرکزی سوریه، مجبور به سازماندهی نیروهای محلی به عنوان شرکای نظامی در انجام مأموریت‌های تعریف شده بود. این نهاد از روز 4 نوامبر 2015 ساختاری به نام نیروهای جبهه

1. Office of Security Cooperation-Iraq

2. Office of Foreign Disaster Assistance

3. Food for Peace

4. Bureau of Population, Refugees, and Migration

دموکراتیک سوریه ایجاد کرد که از 18 گروه تشکیل شده بود. استعداد این ساختار بر اساس اعلام ژنرال دانفورد، رئیس ستاد ارتش آمریکا، معادل 50 هزار نفر بود که حدود 20 تا 25 هزار نفر را نیروهای عرب تشکیل می‌دادند و باقی‌مانده نیروهای گُرد بودند (U.S Department of Defence, 2017).

پیش از اعلام تصمیم قطعی خروج نیروهای آمریکا از سوریه، ژوزف دانفورد، رئیس ستاد مشترک ارتش، روز 10 دسامبر 2018 طی مصاحبه با واشنگتن پست اعلام کرد که برنامه ائتلاف برای آموزش نیروهای مرزبانی در چارچوب جبهه دموکراتیک سوریه 35 تا 40 هزار نفر است که تا تاریخ یادشده حدود 20 درصد از آن (7 تا 8 هزار نفر) محقق شده است (Washington Post, 2018).

جدول 7- برنامه آموزش و تجهیز سوریه: تخصیص‌ها، اقدامات و درخواست‌ها (میلیون دلار)

سال مالی 2019	سال مالی 2018	سال مالی 2017	سال مالی 2017	سال مالی 2016	سال مالی 2015	
درخواست ویژه	درخواست ویژه	درخواست	پرداخت شده	پرداخت شده	پرداخت شده	
300	500	430	50	116,453	225	
تجهیز و آموزش 2017	تجهیز و آموزش 2017	-	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 17-2016	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 16-2015	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 16-2015	
-	-	-	168	300	220,500	
-	-	-	تجهیز و آموزش 2017	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 17-2016	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 16-2015	
-	-	-	-	-	279,500	
-	-	-	-	-	ایجاد شریک مبارزه با تروریسم 16-2015	
-	-	-	-	-	157,408	
300	500	430	218	416,453	576,592	جمع
2,214,045						مجموع کل

(Humud, Blanchard, Nikitin, 2019: 36)

جدول 8- بودجه ائتلاف برای کمک‌های انسان‌دوستانه در سوریه طی سال‌های مالی 2015 تا 2018 (میلیون دلار)

نهاد متولی	متعهد به پرداخت	پرداخت شده
دفتر کمک به فجایع خارجی (OFDA) ¹	1,133,9	686,1
غذا برای صلح (FFP) ²	1,736,9	1,696,1
دفتر جمعیت، پناهندگان و مهاجرت (PRM) ³	3,136,3	3,173,3
مجموع	6,007,1	5,555,5

(Operation Inherent Resolve Report to Congress (A), 2018: 56)

4. حمله به مراکز ثقل و نتایج اجرای مأموریت ائتلاف

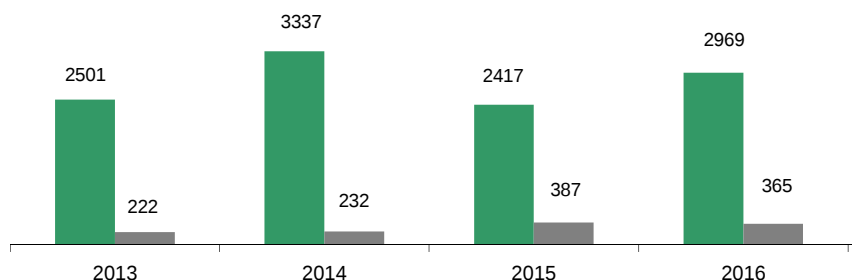
مرکز ثقل فیزیکی داعش در موصل طی یک دوره عملیات از 6 نوامبر 2016 تا 20 اکتبر 2017 و مرکز دیگر در رقه از 16 اکتبر 2016 تا 20 ژوئیه 2017 نابود شد. در عراق به دلیل حضور و عملکرد برجسته حشد شعبی، سنجش تأثیر حمایت ائتلاف از سیستم نظامی-امنیتی عراق در روند نابودی مرکز ثقل فیزیکی داعش به سختی امکان‌پذیر است؛ اما در سوریه (شرق فرات) این روند مشخص و قابل تشخیص است. ایالات متحده با استناد به دکترین نامشروع ابتدایی، از ورود ارتش سوریه به محدوده عملیاتی خود جلوگیری کرد. بنابراین ائتلاف و جبهه دموکراتیک سوریه به طور انحصاری تنها نیروهای یورش‌برنده به مرکز ثقل داعش در رقه و نقاط کوچک‌تر در شرق فرات بوده‌اند. با وجود این اطلاعات آماری منتشرشده، گزارش کشوری تروریسم⁴ که توسط وزارت خارجه آمریکا منتشر می‌شود، نشان می‌دهد داعش بعد از نابودی مراکز ثقل فیزیکی سازمان در موصل و رقه و از دست دادن کنترل 99 درصد از اراضی تحت سیطره خود در عراق و سوریه همچنان به عملیات نظامی در هر دو جغرافیا ادامه داده است.

1. Office of Foreign Disaster Assistance

2. Food for Peace

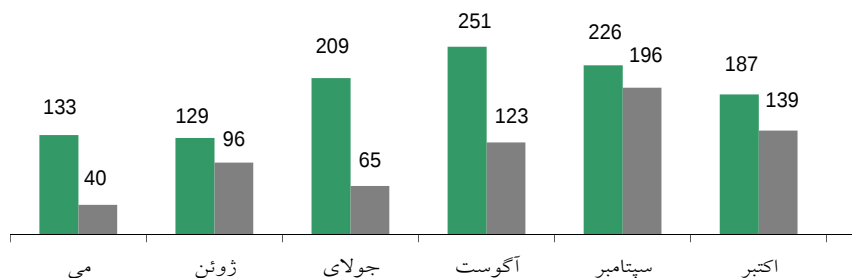
3. Bureau of Population, Refugees, and Migration

4. مجری این طرح کنسرسیوم ملی برای مطالعه تروریسم و پاسخ به تروریسم است که یک مرکز تحقیقاتی وزارت علوم و فناوری امنیت ملی است و در دانشگاه مریلند استقرار دارد. اطلاعات مربوط به سال 2018 از شمارگان 130 تا 162 هفته‌نامه البناء که توسط داعش منتشر می‌شود، استخراج شده است.

نمودار 2- میزان عملیات‌های داعش در عراق و سوریه طی سال‌های 2013-2018

بررسی آمار نشان می‌دهد مجموع حملات داعش در عراق و سوریه از زمان اعلام تأسیس در سال 2013 تا اقامه خلافت در سال 2014، 23,7 درصد افزایش داشته و در عین حال حملات داعش بعد از سقوط رقه و موصل با رشد منفی 21,43- درصد در سال 2015 روبه‌رو بوده است. با تشدید حملات به مراکز ثقل فیزیکی داعش، میزان حملات این سازمان در سال 2016، 15,89 درصد افزایش داشته است. پس از نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش در موصل و رقه و اضمحلال یکپارچگی سازمان رزم سازمان در سال 2017 میزان حملات آن با رشد منفی 37,25 درصد روبه‌رو بوده است. اما بررسی آمار در سال 2018 نشان می‌دهد که میزان حملات داعش از نیمه می 2018 افزایش یافته و تا پایان سال 2018 نسبت به سال قبل 4,69 درصد افزایش داشته است.

نمودار 3- میزان عملیات‌های داعش در عراق و سوریه طی ماه‌های می تا دسامبر 2018

تداوم حملات نظامی داعش به معنای بقای سازمان است که ناظر بر شواهد مکمل دیگری در گزارش‌های نوبه‌ای دبیرکل سازمان ملل متحد است. آنتونیو گوترس، دبیرکل سازمان ملل متحد، روز 31 می 2017 در پنجمین گزارش خود درباره تهدید داعش، به توضیح درباره عملکرد هسته مرکزی داعش در عراق و سوریه پرداخت. وی در پاراگراف چهارم از بخش «توسعه تهدید از ژانویه 2016»¹ به تداوم فشار شدید نظامی علیه داعش در عراق و سوریه از ژانویه 2016 و چندین شکست و عقب‌نشینی مهم داعش اشاره کرده بود. با وجود این، با ارجاع به پاراگراف 16 از گزارش نوزدهم گروه نظارت بر تحریم و حمایت تحلیلی شورای امنیت که برای پشتیبانی از قطعنامه 2253 صادر شده بود، بر تداوم پدیده تغییر تاکتیک‌های نظامی در هسته مرکزی داعش تأکید داشت (Security Council (S/2017/467), 2017: 3).

در پاراگراف 16 از گزارش مورد اشاره دبیرکل که روز 13 ژانویه 2017 با شماره S/2017/35 منتشر شده بود، کارشناسان شورای امنیت به روزآمدسازی تاکتیک‌های نظامی داعش اشاره کرده و درباره آن چنین توضیح داده بودند: «فرماندهی مرکزی داعش تاکتیک‌های نظامی خود را با شرایط وفق داده است. فرماندهی مرکزی داعش تنها به توسعه استراتژی کلی می‌پردازد و به فرماندهان محلی اجازه داده است راه‌های ابتکاری خود را به کار گیرند. سازمان در تلاش است تحرک نیروهای خود را در کارزارهای سبک ادامه دهد (حرکت در شب، استفاده از موتورسیکلت، دوچرخه و کاروان‌های کوچک)» (Security Council(S/2017/35), 2017: 8).

دبیرکل سازمان ملل در گزارش پنجم به این مسئله اشاره کرده بود که به‌رغم فشار نظامی شدید، داعش توانایی خود را برای ساخت و مونتاژ وسایل نقلیه انفجاری و انتحاری در مقیاس صنعتی حفظ کرده است و از تعداد زیادی پهباد برای اهداف تبلیغاتی، شناسایی و هدایت غیرمستقیم آتش و حملات استفاده

می‌کند. این گزارش با ارجاع به پاراگراف 14 از گزارش شماره S/2017/35، اعلام کرده بود که تخمین دقیق تعداد نیروی رزمی داعش غیر ممکن است، اما از ژانویه 2016، تعداد نیروهای داعش در عراق و سوریه 12 تا 20 هزار نفر برآورد می‌شود.¹ دبیرکل با استناد به پاراگراف 3 از گزارش شماره S/2017/35، گزارش داده بود که روند الحاق نیروهای خارجی به هسته مرکزی کند شده و در مقابل بازگشت اعضای خارجی به نقاط مبدأ تبدیل به تهدید اصلی شده است. البته تأکید شده بود که داعش به آموزش نیرو در استان‌های انبار و نینوا در عراق ادامه می‌دهد. دبیرکل با اشاره به کاهش درآمد داعش از ژانویه 2016، اذعان کرده بود که این سازمان همچنان ده‌ها میلیون دلار درآمد ماهانه خود را حفظ کرده است. او با ارجاع به پاراگراف ششم از گزارش S/2017/97 اعلام کرده بود درآمد داعش از فروش نفت از 500 میلیون دلار در سال 2015 به 260 میلیون دلار در فوریه 2017 کاهش یافته است² و در حال حاضر 70 تا 80 درصد از درآمد سازمان

1. بخش عملیات‌های احتمالی برون مرزی در دفتر بازرسی کل ایالات متحده روز 6 آگوست 2018 در بخشی از گزارش سه ماهه دوم 2018 درباره عملکرد عملیات عزم ذاتی به کمیته خدمات نظامی کنگره آمریکا استعدادهای باقی‌مانده نیروهای رزمی داعش در عراق را بین 15500 تا 17100 نفر و این تعداد در سوریه را بین 13100 تا 14500 نفر تخمین زده و اعلام کرده است که بین 4 تا 6 هزار نفر از این افراد در محدوده عملیاتی ائتلاف در شمال شرق سوریه حضور دارند (Operation Inherent Resolve Report to Congress (B), 2018: 1-42). نیروهای فراملیتی مهاجر که با انگیزه کمک به دولت خلافت وارد عراق و سوریه شده‌اند یکی از عناصر تأثیرگذار در ساخت اجتماعی هوادار داعش هستند، اما واقعیت اینجاست که در گزارش‌های متعدد همواره حدود نیمی از نسبت نیروهای داعش را اتباع کشورهای عراق و سوریه تشکیل می‌دهند. بر اساس اعلام وزارت دفاع عراق، بین 50 درصد نیروهای داعش در رمادی و 80 درصد از آنان در فلوجه محلی بوده‌اند. این نهاد همچنین تا آوریل 2016 تخمین زده بود که 70 درصد از نیروهای عملیاتی داعش در داخل موصل و 92 درصد از نیروهای مستقر در حومه آن محلی بوده‌اند. از سوی دیگر تا فوریه 2016 نسبت نیروهای داعش در عراق معادل 1,92 درصد از جمعیت 1,4 میلیون نفری در مناطق تحت سیطره این سازمان تخمین زده شده می‌شد. بنابراین می‌توان پذیرفت که قدرت مانور نظامی داعش به کمیت نیروی انسانی وابسته نیست، بلکه این سازمان با اتکا به قدرت ایدئولوژی نیروهای کیفی بقای نظامی خود را حفظ می‌کند. بر همین اساس دفتر مدیریت اطلاعات ملی ایالات متحده در گزارش ارزیابی تهدیدهای جهانی توسط جذابیت‌های ایدئولوژیک، فعالیت رسانه‌ای و کنترل قلمرو در عراق و شام قادر به هدایت مستقیم و غیرمستقیم حملات در هسته مرکزی و خارج از آن است (Statement the US Intelligence Community, 2017: 6).

2. ارجاع به پاراگراف 6 از صفحه سوم گزارش شماره S/2017/97.

وابسته به اخذ زکات است و ارسال هدایای مردمی از سایر نقاط دنیا نیز ادامه دارد. تخمین سازمان ملل از میزان دریافت هدایای خارجی معادل ماهانه 35 تا 45 میلیون دلار است.¹ دبیرکل بر این باور است که داعش با کسری بودجه جدی روبه‌روست که نتیجه آن کاهش شدید سطح خدمات و دیرکرد در پرداخت حقوق و دستمزد افراد است، اما از سوی دیگر هزینه‌های سازمان با از دست دادن ویژگی کارگزاری و پاسخگویی به مردم کاهش می‌یابد و در نتیجه قادر است منابع محدود خود را صرف اداره جنگ کند. برای مثال در برخی مناطق پرداخت حق ترانزیت به دلیل ویژگی منطقه جنگی تا 10 درصد افزایش یافته است یا اینکه برخی اعضای داعش با توجه به کاهش یا دیرکرد پرداخت دستمزد، برای تأمین هزینه‌های زندگی کسب و کارهای جانبی راه انداخته‌اند (Security Council (S/2017/467), 2017: 3).

بعد از ارائه گزارش پنجم دبیرکل درباره داعش، نماینده آمریکا در شورای امنیت نیز در خلال جلسه روز بیستم ژوئیه 2017 به این مسئله اشاره کرد که داعش با وجود قرار داشتن زیر فشار شدید در عراق و سوریه، ایدئولوژی خود را گسترش داده، گروه‌های جدیدی را رادیکالیزه کرده و در نقاط جدیدی انشعاب ایجاد کرده است. این جلسه به صدور قطعنامه 2368 در راستای تداوم مبارزه با تروریسم انجامید (Security Council (8007TH Meeting), 2017).

5. چالش با مرکز ثقل اصلی (ایدئولوژی)، سیستم‌ها و تاکتیک‌ها

شواهد عینی حکایت از این واقعیت دارند که نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش به معنی قطع دسترسی سازمان به منابع مالی، سلاح و نیروی انسانی نبوده است. ائتلاف در مجموع 167912 سورتی پرواز در عراق و سوریه انجام داد. در این روند 13331 بار مواضع داعش در عراق و 11235 بار مواضع این سازمان در سوریه هدف حمله هوایی ائتلاف قرار گرفت. با وجود این فعالیت ایدئولوژی به

1. ارجاع به پاراگراف 22 از صفحه هفتم گزارش شماره S/2016/92.

عنوان مرکز ثقل اصلی داعش و نیروی محرک سازمان برای تغییر تاکتیک‌ها، ارتقای توانمندی‌های نظامی و مالی در راستای ابقای الگوهای نظامی و تلاش برای اعاده مراکز ثقل فیزیکی در چارچوب اقامه خلافت به کار خود ادامه داد. در واقع تغییر تاکتیک عملیاتی داعش از کلان به محلی در کنار افزایش توانمندی نظامی و مالی در مناطق کوچک الگوی ثابت ناظر به عملکرد دولت اسلامی عراق از دسامبر 2008 به بعد است که منبث از نیروی محرک ایدئولوژی برای تداوم فعالیت در سازمان است. این الگو بازگشت‌پذیری دولت اسلامی به عراق و بازسازی توان عملیاتی این سازمان را از یک پدیده جدید و غیرمنتظره به یک روند قابل پیش‌بینی و انتظار تبدیل می‌کند (آزاد، 1397: 221).

بنابراین گُش نظامی داعش در سوریه و عراق از سال 2013 به بعد، ذیل تاکتیک‌های چندگانه‌ای انجام می‌شود که جنگ ترکیبی¹ نقطه عطف آن به شمار می‌آید. جنگ ترکیبی نوعی نبرد است که بازیگر آن از یک سازمان ساختاریافته برخوردار است و نبرد را در سطوح چندگانه به طور ملموس و زمان‌های انتخاب‌شده برنامه‌ریزی می‌کند و سبک‌های چندگانه جنگ را به شکل ترکیبی و ویژه به کار می‌گیرد. به عبارت بهتر، جنگ ترکیبی عبارت از ترکیبی از یک طیف مختلف از مدل‌های مختلف جنگ است که شامل توانایی‌های رایج، تاکتیک‌های نامتقارن و ایجاد وحشت است (Hoffman, 2007: 23-52).

1. Hybridized Warfare

جدول 9- ارزیابی انطباقی تاکتیک‌های جنگی داعش¹

تاکتیک	تعریف	روند تجربی در مورد داعش	نمونه مهم
جنگ مستحکم	جنگ مستحکم یک موقعیت جنگی قوی است که به یک مانع طبیعی وابسته است و از آن برای ایجاد یک لنگرگاه دفاعی یا دور کردن قطعی دشمن و حفظ قلمرو محوری استفاده می‌شود (FM 3-90-1-Offense and Defense, 2013: 227).	در این تاکتیک داعش تلاش می‌کند جنگ را برای گرفتن حداکثر تلفات از شهروندان و نظامیان، نابودی زیرساخت‌ها و جلوگیری از دسترسی به مناطق تحت کنترل به داخل شهرها منتقل کند.	رمادی (2014-2015)؛ موصل (2016 - 2017)
جنگ منطقه‌ای	جنگ منطقه‌ای دارای دو بعد منطقه کشتار و منطقه موانع است. منطقه کشتار بخشی از یک کمین‌گاه است که آتش‌باری در آن برای حفظ، تثبیت و نابودی دشمن متمرکز است. منطقه موانع به محدوده‌ای اطلاق می‌شود که کنترل آن توسط فرماندهی در سطح لشکر میسر است و به طور معمول شامل محدوده اراضی با ارتفاع پست است که امکان طراحی به کارگیری موانع تاکتیکی را فراهم می‌سازد (FM 3-90-1-Offense and Defense, 2013: 273-274).	در این تاکتیک داعش تلاش می‌کند عملیات‌های آفندی را به محدوده‌ای دورتر از منطقه اصلی که نیروهای پیش‌قراول در آن درگیر هستند هدایت کند تا نیروی مقابل را از منطقه درگیری اصلی منحرف سازد.	داعش با حملات مستمر در پهنه وسیع بیابان جزیره در استان‌های انبار، صلاح‌الدین و مناطق دره رود دیالی، تلفات سنگینی از واحدهای کوچک مستقر در آنها می‌گیرد.
جنگ ناحیه‌ای	جنگ ناحیه‌ای در محدوده اصلی نبرد رخ می‌دهد. در این نوع جنگ، فرماندهی بخش اعظمی از نیروی واحدهای رزمی خود را در ناحیه درگیری مستقر می‌کند و عملیات‌های قاطعی را برای شکست دشمن طراحی و اجرا می‌کند (FM 3-90-1-Offense and Defense, 2013: 244).	داعش در جنگ ناحیه‌ای با رهیافت کند کردن پیشروی دشمن به شهرهای تحت کنترل خود، در نقاط امکان‌پذیر، موانع ضد تحرک و ضد نفر ایجاد می‌کند.	سال 2013 داعش با جنگ در فلوجه، بخش زیادی از استعداد ارتش و پلیس را از استان دیالی خارج و در این استان خلأ قدرت ایجاد کرد.

1. مندرجات این جدول دارای منبع واحدی نیست. این جدول با استفاده از مفاهیم پایه در جلد اول از کتاب آموزشی حمله و دفاع با شماره FM 3-90-1 تنظیم شده است. این کتاب توسط اداره آموزش ارتش آمریکا انتشار عمومی یافته است.

هنگ ترکیبی	جنگ ترکیبی به استفاده هم‌زمان از چند سطح جنگ (کلاسیک، نامتقارن و حملات تروریستی) توسط دشمنان منعطف و پیچیده با این سطح از درک اطلاق می‌شود که درگیری موفق در اشکال مختلف و براساس انطباق با یکی از اهداف در زمان خاص طراحی می‌شود (Hoffman, 2007: 5).	داعش در جنگ ترکیبی یا دوباره به شهرهای آزادشده باز می‌گردد و آنگاه به شکل هسته‌های خاموش و بدون درگیری با نیروهای مقابل با هدف بقا و طراحی ضد حملات آینده در شهر باقی می‌ماند.
گسترش	بقا و گسترش توسط داعش در شماره پنجم از نشریه دابق به واسطه تبیین دلایل لزوم بیعت گروه‌ها و مردم در مناطق خارج از محدوده خلافت تثویزه شد (DABIQ(ISSUE:5),1436: 20-31).	داعش در مرحله گسترش برای حفظ ابتکار عمل و فرار از نابودی جبهه جدیدی را باز می‌کند

بازگشت‌پذیری داعش و بازسازی توان عملیاتی این سازمان پدیده‌ای مسبوق به سابقه است. برای مثال ارتش و نیروهای امنیتی عراق با همراهی صحوات (نیروهای قبایل) تا پایان سال 2010، 24 عملیات بزرگ مشترک با نیروهای ائتلاف برگزار کردند که هدف از آنها پاکسازی دولت اسلامی عراق بود؛ اما تنها نتیجه این همکاری مشترک تثبیت متوسط آمار تلفات ماهانه ناشی از حملات دولت اسلامی عراق بین 300 - 400 نفر در ماه بود. این میزان بعد از خروج آمریکا از عراق دوباره افزایش یافت و تا پایان سال 2014 تقریباً نزدیک به دو برابر رکورد تلفات در سال 2008 رسید. دولت اسلامی عراق و پس از آن داعش¹ از 23 ژوئیه 2012 تا 23 ژوئیه 2013، 7681 عملیات از 15 نوع مختلف را در 4 مرحله و 29 موج متفاوت طراحی، سازماندهی و اجرا کردند. تحلیل روند عملیاتی دولت اسلامی عراق حکایت از تغییرات جزئی در حجم و تناسب جغرافیایی اجرای عملیات توسط این سازمان داشت و به وضوح نشان می‌داد که

1. داعش تا هشتم آوریل 2013 با نام دولت اسلامی عراق، به عنوان شاخه القاعده فعالیت می‌کرد و پس از آن با اعلام تشکیل دولت اسلامی با افزودن قید جغرافیایی شام به دولت اسلامی عراق و شام تغییر نام داد و از سازمان القاعده جدا شد.

دولت اسلامی عراق با یک نرخ ثابت در توزیع جغرافیایی، مشغول بازسازی شبکه سلولی خود در عراق و افزایش تهدید کمر بند امنیتی بغداد است.¹ بنابراین دولت عراق طی سال‌های 2012 و 2013، با کمتر از 5 درصد توانایی استفاده از ظرفیت مقابله با تروریسم و تأمین امنیت در زمره دولت‌های ورشکسته قرار گرفت و بین کشورهایی با این ویژگی، تنها جایگاهی بالاتر از سومالی و افغانستان داشت (Jones, 2014: 50).

6. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

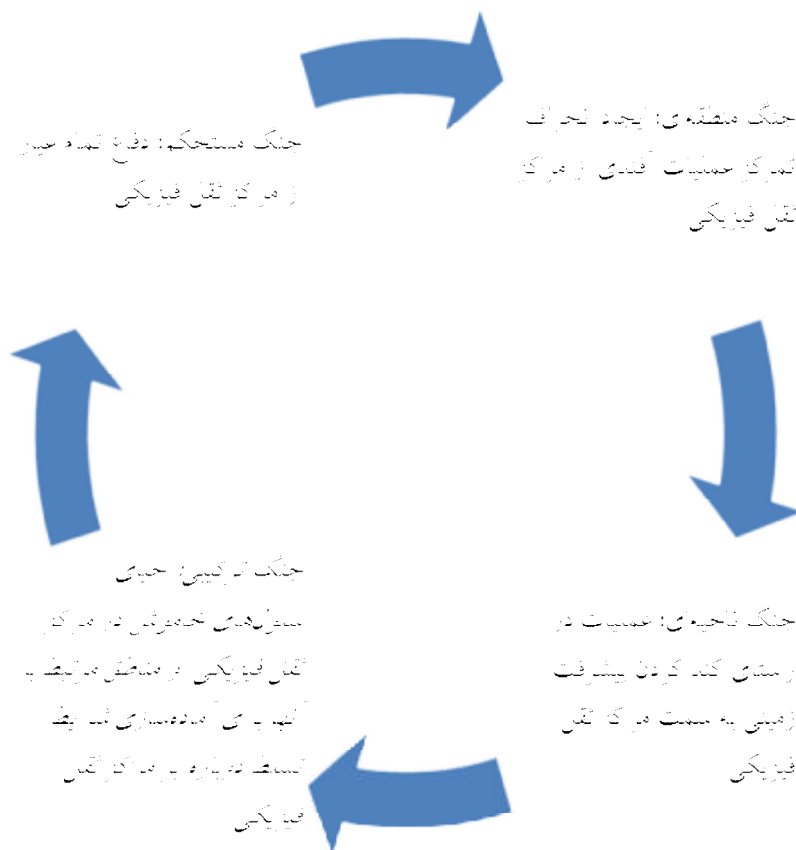
1. بررسی شواهد عینی حاکی از این است که با وجود بقای ایدئولوژی به عنوان مرکز ثقل اصلی قدرت داعش، نابودی نمادهای خلافت به عنوان مراکز ثقل فیزیکی این سازمان موجب اضمحلال کل سازمان نمی‌شود. برای مثال پس از نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش در موصل و رقه و اضمحلال یکپارچگی سازمان رزم سازمان در سال 2017 میزان حملات آن با رشد منفی 37,25 درصد روبه‌رو بوده است، اما بررسی آمار در سال 2018 نشان می‌دهد که میزان حملات داعش از نیمه می 2018 افزایش یافته و تا پایان سال 2018 نسبت به سال قبل 4,69 درصد بیشتر شده است. این روند مبتنی بر الگوی گُنش و واکنش ائتلاف و دولت اسلامی عراق طی دوره 2008 تا 2018 است. بنابراین می‌توان ادعا کرد که ائتلاف عزم ذاتی به اهداف عملیاتی تعریف‌شده مبنی بر نابودی مراکز ثقل فیزیکی داعش و قطع ارتباط بین آنها موفق بوده است هر چند به طور طبیعی و بدیهی متغیرهای دیگری بر دستیابی به این اهداف مؤثر بوده‌اند. به عبارت بهتر مأموریت اصلی معطوف انجام وظیفه نیروهای عملیات‌کننده روی زمین بوده‌اند.

1. این توزیع بر اساس تجزیه و تحلیل آمار تجمیعی عملیات‌های دولت اسلامی عراق و شام انجام شده است. این آمار در سالنامه النبأ و در قالب 410 منتشر شده بود. این اطلاعات بنیان همه نمودارها و جدول‌های تحلیلی مربوط به عملیات‌های دولت اسلامی عراق و داعش (تا پایان ژوئیه 2013) در این متن است.

2. بر اساس اطلاعات منتشرشده توسط وزارت دفاع آمریکا، ائتلاف عزم ذاتی مأموریت حمایت نظامی از نیروهای امنیتی عراق و جبهه دموکراتیک سوریه را به انجام رسانده است. این مأموریت شامل پشتیبانی هوایی، آموزش، تسلیح، لجستیک و کمک اطلاعاتی بوده است. اما براساس گزارش دبیرکل سازمان ملل متحد، این نهاد قادر به قطع منابع مالی داعش نبوده است. در عین حال براساس همین گزارش و اطلاعات منتشرشده در گزارش شعبه دفتر بازرسی کل در پنتاگون، نابودی سازمان رزم یکپارچه داعش قابل تعبیر به کاهش درخور توجه استعداد نیروی انسانی داعش نیست، بلکه استعدادی حدود 30 هزار نفر تا می 2018 در قالب هسته‌های کوچک و منفصل محلی در محدوده عراق و سوریه باقی ماندند و فعالیت می‌کردند. شواهد عینی حکایت از این دارد که این هسته‌ها در حال بازگشت به شرایط یکپارچه‌اند.

3. مرور الگوهای جنگی داعش نشان می‌دهد که سازمان در راستای اجرای چرخه تاکتیکی خود، از نیمه می 2018 بر اجرای اصول جنگ ترکیبی متمرکز شده است. قرار گرفتن در این بخش از چرخه به معنی محیا شدن شرایط برای بازسازی کامل سازمان رزم داعش و آغاز حملات پر فشار برای احیای مراکز ثقل فیزیکی قبلی یا جدید است.

شکل 2- الگوی چرخه جنگی داعش برای دفاع از مراکز ثقل فیزیکی و اعاده آنها

نتیجه‌گیری

توانایی‌های مهم در مراکز ثقل کوچک و محلی قدرت فیزیکی در سیستم را به سمت نبرد هدایت می‌کند. این قابلیت‌ها به نیازمندی‌های مهم منحصر به فرد محلی وابسته‌اند و از آسیب‌پذیری‌های مهم محلی تأثیر می‌گیرند. بنابراین حتی به کارگیری یک الگوی غیرمعمول یکپارچه نیز به سختی قادر به تشخیص آسیب‌پذیری‌های بالقوه و بالفعل در مراکز ثقل کوچک داعش و تعیین اهمیت آنهاست. داعش بعد از سقوط موصل، با ایجاد تکرر در مراکز ثقل فیزیکی از حالت تدافعی به تهاجمی تغییر وضعیت داده است و منابع مادی، تسلیحات و نیروی انسانی را به جای دفاع از قلمرو خلافت و امور کارگزاری دولت به شکل

غیرمتمرکز در روند عملیات نظامی به کار گرفته است و تا انقیاد بعدی به همین روند ادامه خواهد داد. بر این اساس با پاکسازی نشانه‌های فیزیکی در عراق و حتی سوریه باید در انتظار افزایش عملیات‌های نظامی داعش در عراق و سوریه بود. شدت و ضعف این حملات به متغیر خلأ قدرت در هر یک از این دو حوزه بستگی دارد. برای مثال خروج ائتلاف از شرق فرات می‌تواند بستر تشدید و تمرکز حملات را فراهم کند.

متغیرهای عملیاتی داعش شامل جنبه‌های نظامی و غیرنظامی است. این جنبه‌ها همه هشت عنصر مرتبط به هم یعنی سیاسی، نظامی، اقتصادی، اطلاعات، زیرساخت، فیزیکی، محیط و زمان را دربرمی‌گیرد که هریک از آنها یک مرکز ثقل جداگانه قلمداد می‌شوند و شناسایی آنها به دلیل تکثر با دشواری روبه‌روست. نابودی کامل داعش به دلیل تأثیرپذیری و هدایت مراکز ثقل فیزیکی این سازمان از مرکز ثقل ایدئولوژیک، تنها در صورت نابودی این مرکز ثقل امکان‌پذیر است. چنین عملیاتی غیر نظامی و مبتنی بر فرایند طولانی فرهنگی- اجتماعی است که به دلیل وجود متغیرهای مداخله‌گر فروان نمی‌توان دورنمای نزدیکی برای تحقق آن ترسیم کرد.

بنابراین روند مهار ایدئولوژیک باید با مجموعه‌ای از اقدامات بازدارنده و مهارکننده سیال توأم باشد تا به واسطه اعمال آن، آسیب‌پذیری‌های حیاتی مراکز ثقل محلی داعش به طور صحیح شناسایی و مورد هدف قرار گیرند. از این طریق نیازمندی‌های حیاتی داعش به عنوان یک شرط ضروری برای عملیاتی‌سازی تمام‌عیار توانایی‌های مهم با چالش جدی روبه‌رو خواهند شد و توانایی مراکز ثقل محلی برای طراحی و اجرای عملیات نظامی دچار خدشه می‌شود. شناسایی آسیب‌پذیری‌های مهم مراکز ثقل فیزیکی محلی داعش نیازمند همکاری شبکه نیروهای محلی است که به میزان زیادی از تنازع دائم برای دستیابی به منابع تأثیرپذیر است.

- آزاد، امیرحامد (1397)، تأثیر سازوکارهای مهار داعش بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، رساله دکتری، دانشکده روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- النبأ (1440)، صحیفه أسبوعیة تصدر عن دیوان الإعلام المركزي، العدد 130-162.
- Humud, Carla E. Blanchard, Christopher M. Nikitin, Mary Beth D. (2019), Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response, Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf>
- Knights, Michael (2016), The Future of Iraq's Armed Forces, Baghdad, Al-Bayan Center for Planning and Studies, <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/The-future.pdf>
- National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism: Annex of Statistical Information (2014). National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism a Department of Homeland Security Science and Technology Center of Excellence Based at the University of Maryland, <https://www.state.gov/documents/organization/239628.pdf>
- National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism: Annex of Statistical Information (2016), National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism a Department of Homeland Security Science and Technology Center of Excellence Based at the University of Maryland, <https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2016/272241.htm>
- Operations Inherent Resolve and Pacific Eagle/Philippines Quarterly Report to Congress (A), (2018), [Fy2019_lig_oco_ope-p_q4_sep2018.pdf](https://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4632)
- Operations Inherent Resolve and Pacific Eagle/Philippines Quarterly Report to Congress (B), [fy2018_lig_oco_oir3_jun2018_508.pdf](https://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4632)
- Security Council (S/2017/467), (2017), fifth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat, [https:// undocs. Org /en/S/2017/467](https://undocs.org/en/S/2017/467)
- Sowell, Kirk H. (2017), Debates over How to Oversee and Tally Votes in Iraq's Provincial and National Elections Could Spill over into Popular Unrest,
- U.S. Department of State (2010), With Gen. Odierno from the Pentagon, Presenter: Commander, U.S. Forces-Iraq Gen. Raymond Odierno, <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4632>
- U.S. Department of State (2014), Department of Defense Press Briefing by Rear Adm, Kirby in the Pentagon Briefing Room, <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/606928>
- U.S. Department of State (2016), Isolation, Liberation of Raqqa Key in Defeating ISIL, Pentagon Spokesman Says, <https://www.defense.gov/News/Article/Article/998570/isolation-liberation-of-raqqa-key-in-defeating-isil-pentagon-spokesman-says/>
- U.S. Department of State (2017), Statement on Russia, Turkey, and Iran's De-Escalation Zones Plan for Syria, Press Statement, Heather Nauert Department Spokesperson,

- <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/05/270647.htm>
- United States Central Command (2016), Dunford Observes Iraqi Armor Training Exercises, <http://www.centcom.mil/news/news-article/dunford-observes-iraqi-armor-exercises>
 - Washington Post (2018), Does a New US Goal for Syrian Training Portend a Longer Mission? https://www.washingtonpost.com/video/postlive/joint-chiefs-chairman-gen-joseph-dunford-on-whats-next-in-syria/2018/12/06/ebce0e87-232a-4b2e-b4ba-7d858a8e9189_video.html?utm_term=.b62a8277a6a1
 - Dabiq (Issue: 5) (1436), Remaining and Expanding, <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/isis-isil-islamic-state-magazine-issue-5-remaining-and-expanding.pdf>
 - FM 3-90-1 Offense and Defense (2013), Volume 1, Headquarters, Department of the Army. http://www.apd.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/fm3_90_1.pdf
 - Hoffman, Frank G. (2007), Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for policy Studies. http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/HybridWar_0108.pdf
<http://carnegieendowment.org/sada/68730>
 - Jones, Seth G. (2014), A Persistent Threat, The Evolution of al Qa'ida and Other Salafi Jihadists, RAND, National Defense Research Institute, ISBN: 978-0-8330-8572-6, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR600/RR637/RAND_RR637.pdf
 - Lang, Jr, W. Patrick & Others (2006), Al-Anbar Governorate, Study Conducted under Contract with the Department of Defense, http://turcopolier.typepad.com/the_athenaeum/files/iraq_tribal_study_070907.pdf
 - Lewis, Jessica D. (2014), The Islamic State: A Counter-Strategy for a Counter-State: Middle East Security Report 21, Published in the United States of America by the Institute for the Study of War: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Lewis-Center%20of%20gravity.pdf>
 - Operations Inherent Resolve and Pacific Eagle/Philippines Quarterly Report to Congress (2017), lig.oco.oir.inbrief_q4_122017-1.pdf
 - Potter, Shayla D. (2013), The Center of Gravity Concept: A study of its Description and Application in Two Different eras, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, www.dtic.mil/gettr-doc/pdf?AD=ADA606275
 - Rueschhoff, Jan L., and Dunne, Jonathan P. (2011), Centers of Gravity from the 'Inside Out, Joint Force Quarterly 60, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq_rueschhoff_dunne_cog_inside_out.pdf
 - Security Council (8007TH Meeting), (2017), Unanimously Adopting Resolution 2368 (2017), Security Council Reaffirms Its Resolve to Combat Terrorism, SC/12917, <https://www.un.org/press/en/2017/sc12917.doc.htm>
 - Statement for the Record Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community (2017), <https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/os-coats-051117.pdf>
 - Strange, Joseph L. (1996), Centers of Gravity and Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitz an Foundation So We Can All Speak the Same Language, Perspectives on

Warfighting Number Four, 2nd ed. Quantico, VA: Marine Corps Association, http://jpsc.ndu.edu/Portals/72/Documents/JC2IOS/Additional_Reading/3B_COG_and_Critical_Vulnerabilities.pdf

- U.S. Department of State (2009), Zarqawi letter to Zawahiri. "February 2004 Coalition Provisional Authority English translation of terrorist Musab al Zarqawi letter obtained by United States Government in Iraq," U.S. Department of State, <http://2001-2009.state.gov/p/nea/rls/31694.htm> .
- Headquarters Department of the Army, ADRP 3-0 (2012), Unified Land Operations, Distribution Restriction: Approved for public release; distribution is unlimited, https://fas.org/irp/doddir/army/adrp3_0.pdf
- United Nations (S/2014/440), (2014), Letter dated 25 June 2014 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_440.pdf
- Headquarters Department of the Army, ADRP 3-0 (2013), ADRP1-02, C2, Operational Terms and Military Symbols, Change No. 2 Washington, DC, 2012: http://armyrotc.msu.edu/resources/adrp1_02.pdf;
- Headquarters Department of the Army, ADRP 3-0 (2014), FM 3-24MCWP 3-33,5 Insurgencies and Countering Insurgencies. <http://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf>
- United Nations (S/2014/691), (2014), Letter dated 20 September 2014 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the President of the Security Council, <https://www.justsecurity.org/wp-content/uploads/2015/12/Iraq-Letter-Requesting-US-Help-09202014.pdf>
- United Nations (S/2014/695), (2014), Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_695.pdf
- Security Council (S/2017/35), (2017), Letter dated 11 January 2017 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267(1999), 1989 (2011)and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council, <https://undocs.org/S/2017/35>

